

Boganmeldelser

Lars Svenning Andersen, Per Nikolaj Bukh, Jens Møller and Eva Sørensen, red.
Udsyn og fremsyn. En jubilæumsbog om Djøferne

København: Juristernes og Økonomernes Forlag, 272 sider, kr. 275,-

I anledning af Jurist- og Økonomforbundets Forlag (DJØF's forlag) 50 års jubilæum har forlaget valgt at fejre DJØF'erne med udgivelsen af en »coffee-table book«. Sådan har jeg valgt at kategorisere *Udsyn og fremsyn*, da en »coffee-table book« er en af den slags bøger, der er lavet til at ligge fremme og lokke læsere til med sit lækre papir, flotte billeder og relativ korte, læsevenlige og til tider lidt overfladiske tekster. Ideen er original og formatet er et modigt valg. Mere om det senere.

Bogen består udover forordet af 28 kapitler af varierende længde med illustrationer undervejs. Kapitlerne er skrevet af forskellige forfattere. Der er ingen overordnet temaindeling af bogens 272 sider. Kapitlerne er ordnet efter forfatternes efternavne og står derfor i alfabetisk rækkefølge.

Forfatterne er ifølge forordet valgt ud fra: »... *de roller og job, som de står som eksponenter for, og fordi vi mener, at netop de har noget på hjerte som kan kvalificere debatten om DJØF'ernes rolle*«. Som citatet afspejler, er det altså DJØF'ernes rolle, der er til debat og det er også det hovedemne, der går igen i de forskellige kapitler.

Efterhånden som bogens kapitler udfolder sig for læseren, bliver det tydeligt, at det afsæt skal forstås ganske bredt: Der er tale om

debat og diskussion af DJØF'ernes rolle i forhold til magten, andre faggrupper, borgerne, karrieren/karriervalg, familielivet, ligestilling, fortiden, fremtiden, det lokale og det internationale – for blot at nævne et par af de mange emner, som de forskellige kapitler berører. Forfatterne afspejler et bredt spektrum af kendte og mindre kendte ansigter.

Derved viser *Udsyn og Fremsyn* i sin helhed, at DJØF-universet er mangfoldigt og har mange dimensioner i sig. Hvert kapitel er et snapshot af det univers, som det tager sig ud fra lige denne forfatters vinkel. Alt afhængig af læserens interesse, job, uddannelse og egen rolle i DJØF-universet vil de forskellige kapitlers relevans variere, men i denne sammenhæng skal tre emner fremhæves.

Det første emne er spørgsmålet om DJØF'erne og magten, og i den forbindelse giver Lykke Leonardsens artikel »Magt, Kult og Ritualer – DJØF'erne og magten« gennem en velmikset cocktail af humor og etnografi et intelligent indlæg om et noget tabuiseret emne i DJØF-universet. Det er et underholdende kapitel, der samtidig maner samtidig til eftertanke.

Det andet emne er de to kapitler om barrierer og muligheder inden for, hvad jeg vil kalde »DJØF'ernes internationalisering« skrevet af Mads Emil Lidgaard (»På flugt fra slæb og slud?«) og Martin Marcussen (»Den internationale DJØF'er rammer muren«). Begge kapitler giver på hver sin vis tankevækkende indsigt i relationen mellem det at være DJØF'er i udlandet og siden hjemme igen. Et emne, der handler om grænsebrydning i me-

re end en forstand, og som også kan forstås som et indirekte indlæg til det emne, der rejses i Jon Sundbo's artikel »DJØF'erne i oplevelsessamfundet – en elites storhed og fald?« om fremtidens udfordringer for DJØF'erne.

Det tredje emne, der skal fremhæves, handler om embedsmændenes rolle og deres samspil med politikerne. Tankevækkende er det at læse Jens Peter Christensens kapitel »Ansvaret«, Jørgen Grønnegaard Christensens kapitel »Embedsmændene« og Lisbet Lollikes kapitel »God adfærd i det offentlige«. Kapitlerne giver indsigt i udfordringer og problemstillinger knyttet til forskellige aspekter af legitimiteten i rollefordelingen mellem politikere og embedsmænd.

De 28 kapitler kommer langt videre omkring end disse tre emner, så der er fuldt tempo på i forhold til den indholdsmæssige del af bogen – men hvad med formen? Som allerede nævnt er formatet udtryk for et modigt valg.

Givet bogens størrelse og struktur er den ikke oplagt at læse fra start til slut. Rent praktisk er bogen simpelt hen for tung og stor til at tage med rundt. Indholdsmæssigt vil de færreste finde alle kapitler lige relevante. Formmæssigt er den lækker at bladre rundt i med det glittede papir og store billeder, men når læseren så skal beslutte sig for, hvilket kapitel der skal læses, bør der være en ordentlig mulighed for at orientere sig i mangfoldigheden. Det kniber det med.

Der er givetvis fordele og ulemper ved at vælge en tematisk inddeling vs. alfabetisk ordning af forfatternes efternavne som strukturerende princip. En ulempe ved sidstnævnte er, at det netop bliver vanskeligt for læseren at danne sig et overblik over forfatternes fokus. I nogle tilfælde er det fyldestgørende med indholdsfortegnelse forfatternavn og kapitlets titel. Dette er tilfældet med Anders Eldrup's kapitel »Offentlig og privat ledelse«. I andre tilfælde, hvor forfatteren ikke er lige så kendt, og kapitlets overskrift er min-

dre beskrivende, er indholdsfortegnelsen langt fra nok til at give et fingerpeg om, hvad artiklen handler om. I de sidstnævnte tilfælde kan det være en fordel at slå op i kapitlet »bagfra«, selvom det er lidt uortodokst. I tilfældet *Udsyn og fremsyn* indeholder forfatterens CV, der er gengivet afslutningsvis i hvert kapitel, oftest nok information til at give læseren en pejling om kapitlets hovedfokus.

Et andet punkt, der også er knyttet til overblikket angår formen for kapitlerne – der leges med genrer, fortællemaåder og skrivestil som f.eks. i Lars Bonderup Bjørn og Lasse Bolanders kapitel »Midtvejsevaluering: 2 cand.oecon.ers veje og vildveje i karrierejungen«. Kapitlet er gengivet som en mailkorrespondance mellem de to forfattere. Det er spændende og afvekslende læsning, men ophavet til de forskellige formmæssige udgangspunkter er svært at gennemskue.

Samlet set efterlades læseren undrende, når bogen bladres igennem i forhold til kapitlernes fokus og form: Har forfatteren fået nogle spørgsmål eller emner, der skulles tage stilling til på forhånd – hvis ja, hvilke? Har andre ikke? Har forfatterne selv bestemt struktur og skrivemåde? Med andre ord: Har redaktørerne gjort sig overvejelser bag de forskellige kapitler, som ikke fremgår af forord eller indholdsfortegnelse? Disse spørgsmål er det svært at finde svar på, men hvis bogens formål er at debattere DJØF'ernes rolle med afsæt i DJØF'erne selv og deres oplevede virkelighed, vil jeg som læser vide mere om de mulige kriterier, der kan være givet for beskrivelserne af den oplevede virkelighed.

Illustrationerne i kapitlerne fungerer godt, de fanger øjet og også læserens nysgerrighed. Billedteksterne findes bagest, så hvis læseren undrer sig over en illustration, skal der enten bladres for en forklaring eller læses videre! På den måde spiller illustrationerne godt op imod teksten og yder retfærdighed til bogens store format.

Samlet set forløses formålet med bogen som ramme for debat af DJØF'ernes rolle på interessant vis gennem originale bidrag både hvad angår indhold og form i *Udsyn og fremsyn*.

Birgitta Gomez Nielsen
Ph.D. studerende
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

**Morten Kelstrup, Dorte Sindbjerg
Martinsen, Malene Wind (2008)**

Europa i forandring. En grundbog om EU's politiske og retlige system
København: Hans Reitzels Forlag, 471 sider, kr. 398,-

De tre forfattere er i fagkredse kendt som kyndige og produktive EU-forskere. Tilsammen har de taget det meget prisværdige initiativ at skrive et lødigt oversigtsværk over EU systemet på dansk, som også ikke-specialister kan få glæde af. EU-stoffet diskuteres tit ret så engageret i den danske offentlighed, og bogen kan uden tvivl bidrage til at gøre debatten mere saglig. Som lovet får læseren et godt overblik over EU systemet og dets institutioner og retlige grundlag. Forfatterne introducerer også til mange teoretiske begreber og diskussioner, og dermed får læseren så at sige i tillæg en introduktion til store dele af politologiens begrebsapparat.

Men bogen er mere end en introduktion til begyndere. Forfatterne har et grundigt kendskab til aktuelle diskussioner om en lang række specielle problemer, som har optaget politologerne de seneste år. Dette gør ligeledes bogen interessant for læsere med kendskab til EU. Også anmelderen, som har arbejdet med EU-stof i mange år, har lært meget nyt. Ikke mindst de mange anbefalinger til nyere litteratur efter hvert kapitel og den lange litteraturliste til slut gør bogen til et meget nyttigt redskab at arbejde videre med.

Bortset fra det solide indhold fortjener forfatterne også megen ros for de talrige grafiske modeller, bokse, tabeller og fotos, som bidrager meget til at øge bogens læsevenlighed. Især de tit nødvendigvis abstrakte ræsonnementer bliver ret så tilgængelige ved hjælp af de grafiske modeller, især for læsere uden store forhåndskundskaber. Også opsummeringen af Lissabon-traktaten, som afslutter bogen, er meget nyttig.

EU-systemet er meget komplekst, og derfor har forfatterne selvfølgelig været tvungne til at træffe nogle til- og fravalg. Og her kan man selvfølgelig nogle gange diskutere, om man ikke skulle lægge vægten en smule anderledes. I f. eks. den ellers grundige diskussion af EU's politiske legitimitet havde jeg foretrukket mere vægt på Max Webers diskussion af legitimitet qua formelle regler, hvis overholdelse giver beslutninger legitimitet. I dette perspektiv er demokrati først og fremmest et system af regler og ikke så meget »folkestyre«. Og i teori-kapitlet savnede jeg en behandling af William Riker's føderalistiske teori. For »realisten« Riker har det været noget af et paradoks, at stater overhovedet kunne finde på at afgive suveræniteten til en føderation. Svaret på dette paradoks var for ham eksistensen af en ekstern trussel, hvilken foranledigede staternes eliter til at foretage en *federal bargain* med henblik på at afværge denne trussel. Denne model forekommer mig aldeles relevant ved forskellige etaper i den europæiske integrationsproces. For eksempel i januar 1956, da Vesttysklands kansler Konrad Adenauer gjorde det klart over for skeptiske ministre, at dannelsen af fællesmarkedet ikke drejede sig om økonomi, men om politik: »Den nuværende udenrigspolitiske situation rummer ekstraordinære farer. For at imødegå dem, kræves beslutsomme forholdsregler, ... frem for alt en klar, positiv tysk holdning til den europæiske integration.«

Forfatterne følger stort set Simon Hix i deres karakteristik af EU som et politisk system,

men ikke en føderation og stat. Virkeligt ikke? Som forfatterne selv gør rede for, har vi dog efterhånden et udbygget supranationalt niveau, som kan træffe bindende beslutninger på mange områder. Hix/forfatterne tilbageviser ideen om en føderation med den begrundelse, at EU ikke har eget politi og dermed ikke monopol på legitim magtanvendelse, hvilket er et vigtigt kendetegn for en stat. Men i så fald var det Tyskland, som dannedes 1867/71 heller ikke en stat. Der fandtes ikke et rigspoliti, det klarede delstaterne, og i det hele taget fyldte delstaterne meget. Bayern og Sachsen havde f.eks. deres egne armeer. Også i dag er det tyske politi altovervejende delstaternes. Det afgørende er dog, om delstaternes magtorganer er forpligtet til at anvende og opretholde de fælles love. Og det har været tilfældet i EU ligesom i Tyskland.

Bogen rummer mange teorier og modeller, men nogle gange sker det lidt på bekostning af det faktuelle. I f.eks. afsnittene om lobbyisme lærer man ikke ret meget om, hvad der faktisk foregår i Bruxelles. Jeg er enig med forfatterne, når de skriver i indledningen, at det er centralt »at have et stort kendskab til begreber og teorier«. Men som Bent Flyvbjerg formulerede det, lige så centralt er det at være i besiddelse af »en stor mængde kontekstuel faktuel viden.« Ellers er det som bekendt ikke muligt at vurdere teoriernes og modellernes relevans i genstandsområdet. I denne bog virker balancen nogle gange at være forskudt for meget i de abstrakte modellers favør.

Som forfatterne skriver, omhandler denne bog EU's politiske og retslige system og ikke f.eks. økonomiske processer. Fint. Men kapitlet »EU's politiske økonomi« er simpelthen for tyndt, bogens svageste efter min vurdering. EU drejer sig jo ikke mindst om regulering af markeder og om styring af økonomiske processer. Og desuden kan man overhovedet ikke forklare centrale træk i EU's politiske og retlige system, hvis man ikke udførligt inddrager økonomiske problemer.

For at give et eksempel: Forfatterne prøver ikke engang forklare, hvorfor regeringer og parlamenterne under forhandlingerne om ØMU'en besluttede, at prisstabiliteten skulle være pengepolitikens primære mål. I stedet henvises blot til »den fremherskende opfattelse«, ifølge hvilken »ECB-konstruktionen er domineret af en monetaristisk tankegang, idet man har fået til opgave at lægge størst vægt på prisstabilitet og mindre vægt på produktion og beskæftigelse.« Sådan kan man stadigvæk tit læse det, med det er desværre/heldigvis forkert. Det ikke rigtigt, at der lægges »mindre vægt på produktion og beskæftigelse«. Der er derimod *dominant belief* i stort set alle vestlige regeringsapparater, parlamenter og centralbanker, at det bedste, en centralbank kan gøre for *produktion og beskæftigelse* er at sørge for prisstabilitet på mellemlangt sigt. Hovedargumentet har været, at renterne på penge- og kapitalmarkederne ryger i vejret, når der opstår forventninger om højere inflationsrater hos aktørerne. Og rentetillæggene kompenserer ikke kun for den forventede inflation, de kan også indeholde store risikopræmier. At få netop risikotillæg ud af rentedannelserne var en af de helt store bedrifter i 1990erne under opstarten til ØMUen.

I 1970erne så man anderledes på tingene. Dengang troede mange regeringer, at man kunne sænke arbejdsløsheden ved at tillade inflation. Regningen blev rigtigt dyr. I f.eks. Danmark steg renten på de tiårige statsobligationer i 1982 op til 22 procent og arbejdsløsheden til 11 procent. Derfor blev den pengepolitiske kurs lagt om i Danmark ligesom i Frankrig og andre vesteuropæiske lande. Det er for øvrigt bemærkelsesværdigt, at en del universitetsøkonomer stadigvæk ikke har forstået det.

Der findes efterhånden mange solide bøger om vejen til ØMUen og baggrunden for de centrale beslutninger *angående systemets opbygning* af f.eks. Tommaso Padoa-Schioppa, Kenneth Dyson og Kevin Featherstone eller Otmar Issing (nyest: *The Birth of the Euro*,

Cambridge University Press, 2008). Men vores forfattere lister ikke en eneste af dem i deres meget korte liste af litteraturhenvisninger om politisk økonomi. Her har det måske været et problem, at forfattergruppen er så homogen fagligt set.

For øvrigt kan et begreb som »monetarisme«, hvis det ikke bliver defineret, blive ret så misvisende. Milton Friedman, som tit betegnes som monetarismens grundlægger, mente, at staten, ikke mindst velfærdsstaten, skulle rulles tilbage i størst muligt omfang, fordi markederne altid kan bedre. Og penge- og finanspolitikken skulle overhovedet ikke bruges til at regulere konjunktur. De skulle passe sig selv. Derfor vækker ordet »monetarisme« tit voldsomme markedsfundamentalistiske associationer. Men de er aldeles ubegrundede i EU- og ØMU-sammenhæng. Danmark har jo over lang tid demonstreret, at prisstabilitet, lav arbejdsløshed og en ambitiøs velfærdsstat udmærket passer sammen. Det samme problem dukker op, når forfatterne nogle gang bruger ordet »neo-liberal« uden at definere det. Også dette ord, en standardslogan i den anti-globalistiske folkløse, kan vække helt forkerte markedsfundamentalistiske associationer.

Landbrugspolitikken reformer eller handelspolitikken fortjener også en langt mere udførlig behandling, ikke mindst fordi disse emner ofte diskuteres så kontroversielt. Under valgkampen til EU-parlamentet føg det rundt med håbløst forældede påstande om EU-protektionisme og eksportsubsidier, som angiveligt driver fattige bønder i u-landene i ruin. Kunne det ikke være interessant for et bredere publikum at læse, at de *Least Developed Countries* under »Everything But Arms«-initiativet har haft told- og kvota-fri adgang til EU-markedet siden 2001? Kun hvad angår bananer, ris og sukker blev der aftalt *temporære* undtagelser, som stort set er afviklet nu. Og eksportsubsidier er reduceret ganske gevaldigt. De vil høre totalt op for de fleste produkter i 2011 og for alle produkter i 2013.

Denne underbelysning af socio-økonomiske problemers betydning for en forståelse af *EU systemet* ser jeg som den største manko ved denne ellers udmærkede bog. Men der er desværre også en del irriterende småfejl: EU-parlamentet er valgt direkte og har dermed direkte legitimitet, imens ministerrådet har indirekte demokratisk legitimitet. EU-systemet baseres dermed på en blanding af direkte og indirekte legitimitet; men ikke på en blanding af indirekte legitimitet og *direkte demokrati* (s. 227). Eller: EU-borgerne kan henvende sig til domstolene, hvis deres EU-baserede rettigheder bliver krænket. Dette styrker overvågningen af opretholdelsen af EU's love, fordi alle borgerne dermed bliver potentielle *klagere*. Men de bliver dermed ikke potentielle *anklagere* (s. 218). Og EU budgettet varer ikke syv år (s. 267). Budgettet bliver stillet op hvert år. Men der bliver også indgået en syv-årig rammeaftale for de store linjer. København-erklæringen, som specificerede kriterierne for optagelse af nye medlemslande, er fra 1993, ikke fra 1973 (s. 229). Af den slags småfejl findes desværre en del.

Også rent formelle problemer dukker op ind imellem. Teksten rummer mange gentagelser, ikke mindst i det første kapitel. I kapitlerne 8 og 9 går der kludder i slutnoternes nummerering og placering. I kapitel 9 citeres to gange (Dosenrode, 2000), men litteraturlisten indeholder ikke den fulde reference. Sætningernes konstruktioner er ikke så sjældent unødvendigt komplicerede.

Måske mere end en småfejl: I bogen omtales sagen Costa vs. ENEL fra 1964, hvor EF-domstolen slår fast, at EU-ret har forrang for national ret. Som bekendt nægtede Flaminio Costa at betale sin el-regning, efter at den italienske stat havde nationaliseret en række el-selskaber; Costa havde aktier i et og tabte dividender. På side 211, min fremhævelse, står så: »De italienske myndigheder argumenterede for, at *EF-traktaten, der forbød nationalisering*, ikke kunne overtrumfe senere vedtaget national lovgivning ...« Det er en misfor-

ståelse af karat. Costa mente, at *denne form* for nationalisering stred imod flere bestemmelser i traktaten. Det er overhovedet ikke forbudt at nationalisere i EU (imod kompensation selvfølgelig). EF-traktaten blander sig ikke i, om tingene skal ordnes i privat eller offentligt ejerskab. Artikel 295 (før Nice 222) siger eksplicit:¹ »De ejendomsretlige ordninger i medlemsstaterne berøres ikke af denne traktat.« Skyldes denne fejl måske en overdreven forestilling om et »neo-liberal« EU?

Alt i alt: Hvis en anden udgave kan komme på tale, vil en kærlig gennemgang af bogen nok være at anbefale. Men disse kritiske kommentarer skal ikke skygge for det indtryk, at de tre forfattere har fremlagt et aldeles nyttigt oversigtsværk, hvor læseren kommer rundt om det store EU system og gennem mange teoretiske modeller og desuden får mange instrumenter at arbejde videre med.

1. Tak til Erik Werlauff, Aalborg Universitet.

Wolfgang Zank
Lektor
European Studies
Aalborg Universitet

Jesper Berg og Morten Bech (2009)
Finansernes fald. Hvordan den perfekte storm væltede de finansielle markeder
Gyldendal, 320 sider, kr. 299,95.

De to forfattere og økonomer har sat sig for at skildre og analysere finanskrisen, dens baggrund og effekter. Det er der kommet en underholdende og forholdsvis letlæst bog ud af. Vi følger finanskrisen fra dens udspring i sammenbruddet for de såkaldte subprimelån på det amerikanske boligmarked og over kollapsene af den ene finansielle institution efter den anden og til, at hele lande (fx Island) praktisk taget sættes under administration.

Vi får et godt indtryk af de mange faktorer,

som lå til grund for, at finanskrisen fik karakter af det, som forfatterne kalder den perfekte storm. Faktorerne er mangfoldige, og flere går næsten 100 år tilbage. De fleste er imidlertid skabt af den ejendomsprisboble, som fremkom via den meget lemfældige kreditgivning i begyndelsen af 2000-årene.

Begivenhedernes gang er fortalt med lige dele henvisninger til akademiske artikler og til forskellige rapporter og avisartikler. Det er befriende, når forfatterne løfter blikket og får gang i en mere principiel analyse med udgangspunkt i den akademiske litteratur.

Ind imellem fyres der anekdoter og vittigheder af, som man forestiller sig, at de fortælles blandt økonomer i den finansielle sektor. Det sidste kan godt virke lidt anstrengende at læse, bl.a. fordi pointerne i det fortalte langt fra altid er helt klare for de indviede.

Der er samtidig ingen tvivl om, at forfatterne har trevlet meget materiale igennem. Det meste serveres da også i gode afgrænsede klumper, selv om vi får en del fortalt flere gange, og selv om strukturen i bogen godt kunne være bedre og indholdet kortet noget ned.

Men disse indvendinger tager måske ikke højde for, at vi stadig er tæt på de skildrede begivenheder, og at vi har valget mellem en lidt ufordøjet bog nu eller en velfordøjet bog senere. Så er det trods alt godt, at vi fik denne bog nu.

Sproget i bogen kunne godt være bedre. Havde korrekturlæseren på Gyldendal ferie, da bogens manus lå klart?

Peter Nedergaard
Professor
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Søren C. Winter og Vibeke Lehmann Nielsen

Implementering af politik.

Århus: Academica, 2008, 232 sider.

For 15 år siden udkom Søren Winters lærebog »Implementering og effektivitet« som et led i lanceringen af bogserien vedrørende offentlig forvaltning i Danmark. Mange årgange af studerende på flere samfundsvidenskabelige uddannelser har siden stiftet bekendtskab med bogen, der er blevet genoptrykt mange gange. Nu er afløseren i boghandelen. Bogen har nu fået titlen »Implementering af politik«. Bogen er ajourført teoretisk og empirisk. Og den er, som det vil fremgå, udvidet, men også beskåret.

Bogen består af otte kapitler. I kapitel 1 aflives myten om den apolitiske forvaltning og bogens indhold præsenteres som placeret i grænseområdet mellem disciplinerne offentlig politik (public policy) og offentlig forvaltning (public administration). Herudover introduceres bogens procesperspektiv og den integrerede implementeringsmodel, der udgør den strukturelle analytiske ramme for de resterende kapitler, præsenteres. Den integrerede implementeringsmodel er Søren Winters bud på, hvordan de mest interessante implementeringsfaktorer, der diskuteres i den internationale rige og varierede implementeringslitteratur, kan samles i en enkelt model.

Den integrerede implementeringsmodel sætter da også fokus på en række vigtige faktorer fra politikformulering over politikdesign, organisatorisk og interorganisatorisk implementeringsadfærd, ledelse, medarbejderinteresser, og målgruppeadfærd til præstationer og effekter. De socioøkonomiske omgivelser indflydelse og betydning samt feedback processer defineret som opsamling af erfaringer med implementering og resultatskabelse indrammer modellen.

Den integrerede implementeringsmodel er en frugtbar model og bestemt inspirerende som

afsæt for empiriske analyser. Modellen husker os på, at der oftest er mange faser i udformning og implementering af politik. Den bygger på et konfliktperspektiv. Den understreger vigtigheden af at have samspillet mellem forskellige niveauer og aktører i fokus i implementeringsanalysen. Og den åbner derved op for at implementeringsanalysen kan sætte fokus på oversættelser og forvridninger undervejs i processerne.

Men modellen har også svage og blinde punkter. Den lægger mere vægt på et top-down end på et bottom-up perspektiv. Den tager mere afsæt i målrationelitet end i værdi-rationalitet. Den lægger stor vægt på betydningen af de involverede aktørers interesser, men i langt mindre grad på deres kompetencer, viden, normer og værdier. Den sætter til dels fokus på problemløsningsevne, men kun i begrænset omfang på problemerkendelse og -konstruktion som afsæt for politikdesign og -implementering. De nævnte kritikpunkter retter sig mere mod modellen end mod bogens tekst som sådan. Flere steder i teksten diskuteres f.eks. betydningen af viden, værdier og sociale konstruktioner, men selve modellen og modeldiskussionen synes at »hænger fast« i et mere snævert interessebaseret og målrationelt perspektiv.

De øvrige kapitler i bogen behandler de enkelte dele af den integrerede implementeringsmodel, men går som sagt til tider videre. Kapitel 2 behandler implementeringsmodellens afhængige variable, det vil sige implementeringsresultater i form af præstationer og effekter. Implementeringsresultater varierer oftest i tid og rum, og de kan normalt vurderes med afsæt i flere evalueringsstandarder. Kapitel 3 behandler politikdesign og politikinstrumenter, herunder regler, information, økonomiske styringsinstrumenter og incitamenter samt serviceleverance. Kapitel 4 diskuterer også konsekvenserne af anvendelse af de forskellige instrumenter.

Kapitlerne 4 til 7 behandler de forskellige ak-

tørers rolle i implementeringsprocessen fra organisations- over ledelses- og markarbejder- til målgruppeniveau. Implementeringsprocesser karakteriseres som lange beslutningskæder med mange vetopunkter. Markarbejdere karakteriseres som politiske beslutningstagere, og der præsenteres en lang række nyttige begreber til analyse af markarbejderadfærd, herunder til analyse af samspil mellem markarbejdere og målgruppe. Endelig behandler bogens kapitel 8 implementering og effekt med fokus på målgruppeaktørers vilje og adfærd samt strategier til påvirkning af heraf.

Bogen er på mange dimensioner udvidet i forhold til den gamle udgave. Generelt er den teoretisk opdateret. Både diskussionen af markarbejderadfærd og målgruppeadfærd er væsentligt udvidet. Her ses bogens nye medforfatter Vibeke Lehmann Nielsen's kompetence og fingeraftryk tydeligt. Herudover er nye teoretiske problemstillinger taget under behandling. Det gælder f.eks. det interessante spørgsmålet, der rejses i kapitel 6, nemlig om markarbejderne kan ledes? Bogens svar er for det første, at effekten af ledelse ofte er temmelig begrænset. Ledelse konkurrerer med blandt andet markarbejdernes egne præferencer. Dernæst er bogens svar, at effekten af ledelse er kontekstafhængig. Ledelse betegnes som en situationsbaseret kunst. Kapitlet er tankevækkende, ikke mindst set i lyset af disse års store tiltro til ledelse, som det blandt andet kommer til udtryk i kvalitetsreformen.

Bogen er endvidere empirisk opdateret. Der trækkes på eksempler fra mange politikområder, herunder beskæftigelsesområdet, flygtningeområdet, skoleområdet og socialområdet. Og der knyttes kommentarer til aktuel forvaltningspolitik.

Bogen er som nævnt også beskåret. I den gamle udgave fandtes et kapitel om evaluering og to om produktivitet og effektivitet, et om begreber og måling og et om, hvilke mekanismer der er indbygget i forvaltningen til kontrol heraf (Ombudsmandsinstitutionen, Rigsrevisionen m.v.). Disse tre kapitler er skåret væk. På den ene side er beskæringen forståelig, fordi den har givet plads til udvikelsen af implementeringsstoffet. Derved er der opnået større dybde i diskussionen af implementering. På den anden side er beskæringen en skam. Evaluering, i de senere år i stigende grad i systemiske former med vægt på dokumentation og måling, har vundet markant udbredelse i dansk forvaltning, siden bogen udkom første gang. Implementerings- og resultatkontrol omfavner markarbejdere og offentlige organisationer som aldrig før på både godt og ondt. Måske denne tematik burde have sin egen bog i *Academica's* bogserie vedrørende offentlig forvaltning i Danmark?

Bogen er i sig selv et eksempel på, at markarbejdere – her i form af de to forfattere – gennemsætter deres evner og vilje i handling til dels på trods af officielle politikker. Den officielle forskningspolitik i disse år giver ikke megen rum til udarbejdelse af lærebøger. Den lægger vægt på publicering af artikler i internationale tidsskrifter. Her har markarbejderne taget sagen i egen hånd og skabt sig rammer, der har muliggjort bogen. Jeg er sikker på, at initiativet vil komme målgruppen til gode. Bogen »Implementering af politik« kan varmt anbefales som pensum i kurser i offentlig forvaltning og offentlig politik på universiteter såvel som professionshøjskoler.

Hanne Foss Hansen
Professor mso
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet